

ЈОВАН ГРУЈИЋ, САРАДНИК НАРОДНЕ ОПСЕРВАТОРИЈЕ

МИЛАН МИЈИЋ

Народна опсерваторија, Београд

и

Caltec, Los Angelos

Резиме. Дата су сећања на Јована Грујића, сарадника Народне опсерваторије.

Било је то приликом једног од разговора у канцеларији професора Данића. Јован је на свој убедљиви начин развијао тезу о некој могућности за будући рад на опсерваторији, закључујући, „...што ће да буде када...“, а Професор мирно убаци: „Кад п... квочка.“ Захуктали Јован унезверено погледа у Професора који сад већ шеретски заокружи погледом по присутнима па му се окрете преко наочара: „Па де, кажи, то се каже, кад п...“, на шта ће сад Јован, љутито, „Слажем се, пример је сликовит и илустративан, али молим ако можемо да се вратимо на тему ...“ Професор само почеша бркове.

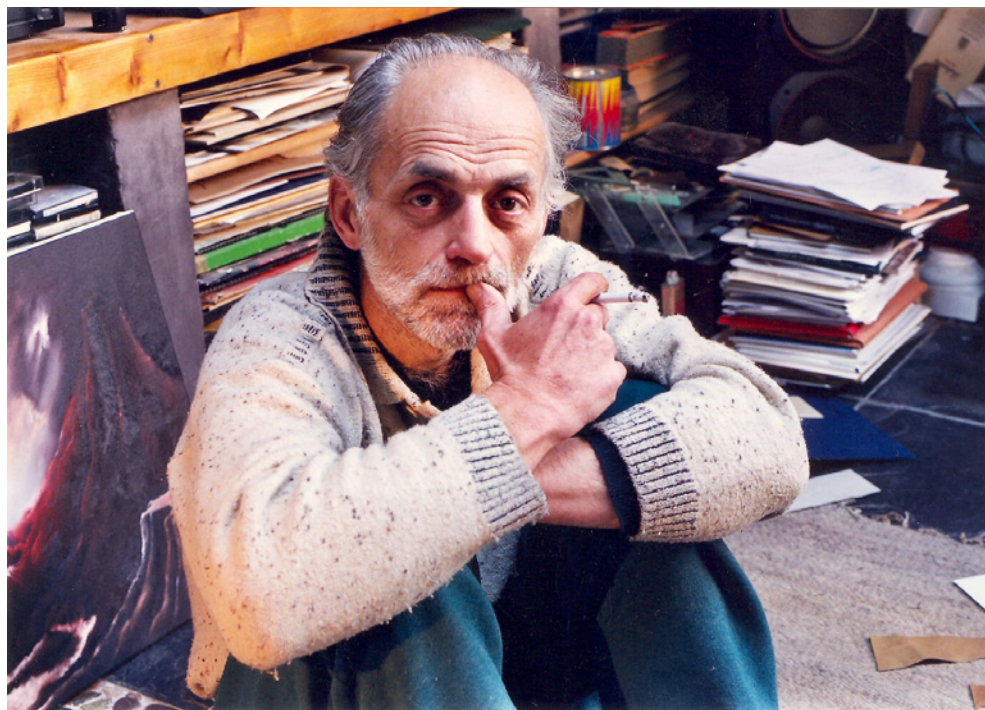
Професор Данић је тада ваљда већ био превалио осамдесету а Јовану Грујићу можда није било ни двадесет пет. Епизода је била типична за њихов однос.

У том периоду на Народној опсерваторији није било професионалних астронома. Чланови Друштва су учили од професора Данића и Ненада Јанковића, али највише једни од других: млађи од старијих и мање искусни од искуснијих. И тада и сада, опсерваторија је била место где се долази својом вољом, не да се задовоље школа, родитељи, или неки спољашњи критеријум, већ да би се било у контакту са нечим реалним. Знање није мерено оценама, већ проблемима који могу да се реше и пројектима који могу да се ураде.

Истини за вољу, београдско небо ни онда није било нарочито добро а тадашњи пројекти из садашње перспективе изгледају једноставни. Упркос томе, генерација тих првих „старијих“ сарадника је својим ентузијазмом и озбиљним односом поставила темељ опсерваторије и створила од Куле место коме тада није било равног.

Млади Јован Грујић је био најгласнији идеолог те генерације. Наизглед увек драматично озбиљан, сигуран у себе, оштар у просуђивању, диктатор

фотолабораторије, и увек у инсистирању да се циља високо. О чему год да је причао, о теорема из хармонијске анализе, избору експозиције за помрачење Месеца, најбољем начину да постигне жељени гама фактор, оптици камере, ефемериди новопронађене комете, неком рачуну из сферне и положајне астрономије, то је увек изгледало као део нечег већег, великог као Вациона и фасцинантног као упознавање целог живота. И као бас континуо, увек су ту биле „проповеди“ о техничкој прецизности, разумевању суштине, потреби да се стално ради на себи, о знању које се гради циглу по циглу. Био је уз то и једини млади сарадник који је могао да полемише са шеретским и енциклопедијским професором Данићем. Професора не само да је поштовао, већ га је и волео, и вечито су о нечему расправљали.

Слика 1: Јован Грујић, 2006.

Јован је био је невероватно практичан за особу која је по много чему била сањар и идеалиста. Имао је оштро око и сигурну руку, и имао је укуса. Познавао је технику и материјале, и уживао да решава проблеме на аналитички начин, са оловком у руци. Правио је на пример, огромне вишеметарске слике од обичног 35 милиметарског негатива, користећи само мали „Опемус“ пројектор и фото папир величине зида разапет по таванским скелама које је направио са Зораном Ивановићем. Пажљиво би срачунао вишесатну експозицију, стартовао је, а онда пошао у поноћну шетњу градским улицама док се папир експонира. (За развијање и фиксирање

користио је портфиш, одмотавајући папир из једне ролне и замотавајући у другу, јер цео није могао да стане у малу фотолабораторију.) Захтеван према себи, толико је експериментисао и бацао слике да га је Бранислав Геземан прозвао Бацка, надимак који је Јован после дуго носио.

Лично скроман, по многочему аскетски настројен, био је издашан и галантан када је у питању квалитет. Привлачило га је мајсторство, сваке врсте. Однекуд је имао неку рукавицу за безбол чије је шавове умео са пажњом да студира и коментарише, баш као и конструкцију својих фотоапарата, или приче о математичарима из „Више анализе“ Жељка Марковића. Уносио се у све што је радио, од дизајна и израде својих полица за књиге које је пројектовао као да је архитекта, до педантних рачуна поправки за географску ширину у ефемеридско време окултације коју треба посматрати са Куле. Техничка прецизност. Смисао. Лепота. О чему год да се разговарало то су биле теме којима се враћао.

У његовом друштву „музика свемира и музика мајстора“ није била књишка фраза. И као млад, што је тада било ретко, у дворишту породичне куће имао је своју издвојену собу која је била пријатно препуна књига, грамофонских плоча, магнетофонских трака, астрономских и уметничких фотографија великог формата, и разних интересантних дрангулија. Фотолабораторија је била у купатилу. Проводио је спокојне сате у полумраку те собе, уз тиху музику Трећег програма или са свог «Техникс» грамофона са црвеним стробоскопским светлима, док би у диму цигаре прелиставао Андреисову „Хисторију музике,“ нови „Скај“ или „Националну географију“ или неку од својих омиљених књига о математичарима и астрономима. Музика је била још један начин на који је доживљавао свет, друге животе и друга времена. Смејао се самом себи када је причао како је у некој београдској цркви питао оргуљаша да ли би могао да га учи да свира оргуље, а овај одговорио питањем колико већ година свира клавир.

Био је неуморан. Једне вечери би у Студентском културном центру слушао рецитал на чембалу Оливере Ђурђевић, друге Владету Јеротића и Весну Крмпотић где у Дому омладине расправљају о индијској филозофији. После тога би опет следили дуги ноћни сати уз књиге, слике, или у мрачној комори. Имао је таленат да пронађе луде комедије, лепе, топле филмове, или интересантне књижице мало познатих аутора, и да у њима запази неки нови начин да се доживи лепота света. У филмовима Жака Татија на пример, умео је да види сваку нијансу, лепоту сваког детаља. Очас посла би се нашао у Кинотеци или Културном центру где су тада давали добре филмове, а због ретко приказиване комедије „Ми нисмо анђели“ потегао би до Раковице да би уживао у њеном старом техниколору и саркастичном хумору. У другој прилици, била би нека вест из науке која би му донела осмех: „еј, јавили су јуче да је нађена потврда за гравитационе таласе!“

Увек је волео да има неку визуелну представу: цртеж, портрет, фотографију, често табелу или графикон. Имао је једно време лист милиметарског папира на коме је уоквирио број квадратића који одговара

броју дана у просечном људском веку. Сваког дана би пажљиво додао својим техничким рапидографом нову тачкицу у квадратић за тај дан, и ћутећи посматрао бројне тачкице и тада бројније неиспуњене квадратиће. Ужасавало га је да живи у свету у коме се преко осетљивих момената прелази олако („каквог смисла има читати да је пао авион и погинуло сто људи ако се не осети као да је неко твој погинуо?“), и гладовао је по дан и више да би фокусирао пажњу или кориговао самог себе.

„Проповедао“ је у младости неуморно: о лепоти постојања васионе, о трагедији коначног људског живота, о потреби за неком правдом у том склопу. То је било понекад превише и за њега. Некад се то показивало као сета (и као млад волео је „Увелу ружу“ Боре Станковића), некад као усамљеност и нека несретна тежина која је била тешка и за људе око њега, утолико тежа уколико му је неко био ближи. Толико пута би неко са стране пожелео да није тако осетљив, да мање види, да му је мање стало да овај свет буде бољи. А онда, само од себе, био би ту неки добар стрип, прича о астроному из старих времена или лепа музика, или нека слика очигледне људске глупости којој човек може само да се смеје, или неко други коме је требала утеха, и Јовану би се вратили осмех и енергија и добре старе теме.

Био је вегетаријанац и утицао је, посредно и непосредно, на многе са Куле и ван ње да крену истим путем. Неустрашиво се на ту тему расправљао са професором Данићем, који би се уз осмех „предавао“, дижући руке: „е да знаш, због тебе данас нећу моћи да ручам!“ Породица и пријатељи су се веома бојали за њега када је отишао на одслужење војне обавезе, прво на обуку у Сомбор, а затим у подземни аеродром код Бихаћа. То време је поднео добро али није одолео да не направи практичну шалу са пријатељима које је прво обасуо писмима да „већ два месеца користи месо и сланину“, да би на уплахирана питања и позиве одговорио поучним телеграмом да „када је Е улаза мање од Е потрошне систем прелази на унутрашње резерве, као што је било написано.“ (Због тог „шифрованог“ телеграма умало да заглави војни затвор.) После је гаргамелски коментарисао како су сви „колоквирани“ кикснули, јер у паници нико није одмах схватио да је обуку преживео највећим делом захваљујући топлењу својих сопствених „резерви“. Био је вегетеријанац из етичких разлога, али је пристојно научио нутриционистику (омиљена тема су му биле есенцијалне аминокиселине), и далеко пре опште популарности здраве хране проповедао је о томе. Фасцинирала га је етика егзистенције биљака, како је говорио, „то што су учиниле за Васиону“ без предаторске улоге. Интересовао се за вести из науке о експериментима са вештачким ткивима и маштао о могућности фотосинтезе преко људске коже. На сумњичаве или чак подругљиве коментаре са осмехом је питао ко може да замисли шта ће бити за сто, за петсто година?

Неочекивани бонус његовог искуства из војске је да се по изласку запослио у лепој Метеоролошкој опсерваторији Београд, на Врачару. Тамо је током дугих ноћи ослушкивао живот града, и комично се преганчао са метеоролозима који су се преко лоше радио-везе јављали са разних планина

по Србији. Највише је међутим радио као самосталан уметнички и рекламни фотограф. Циљ му је био да заради довољно за разумно време тако да може да има и времена и средстава да чита, размишља, и живи како жели. Дуго је био успешан, у смислу да је добијао велике послове и да је зарађивао добро. Џунгла бизниса му је међутим разједала душу. Умео је са уживањем да прича о интересантним људима које би упознао кроз пројекте и путовања, али би био и депримиран због примера људске грамзивости и непоштења на која је наилазио. Осетљив по природи, имао је доста песимистичку слику о људској нарави, и сваки нови негативан утисак је само појачавао ту депресивну слику, и чинио га тврђим и оштријим. Од младости је зависио само од себе и свог рада, без заштитне мреже институције и редовног посла за плату, и радио је на себи да буде јак, у сваком смислу. Привлачили су га необични и самостални људи, не само они о којима се учи из књига, већ и људи на које је наилазио – ћутљиви колекционар из неког собичка од кога је купио стрипове, седамдесетогодишњак чију је слику видео у новинама где голим рукама савија гвоздену шипку, или неки од наших „занесених“ астронома... Често је према другим људима наступао оштро и захтевно, али је умео да слуша и посматра на сваки наговештај унутрашњег напона или борбе. Ућутао би се пред случајним пролазницима, продавцима, таксистима, било ким ко би емотивно и неконтролисано изливао неку своју муку и тражио правду, као да упија сваку њихову емоцију и тражи да осети шта је то испод што заиста боли. Као мало ко умео је уз кафу и цигаре да саслуша, разговори и утеши. Људи су често од њега одлазили лакши и смиренији, као да се њихова мука утопила у нешто веће, и добила своје место.

Астрономија с временом добије различито значење за разне људе. Неко воли да посматра маглине, неко се бави астропотографијом, а неко машта о прошлим временима и астрономским открићима. За Јована, је астрономија била доживљај увек присутног оквира свега што се догађа. Своје студентске испите је започињао са „ово је Васиона, ја сам на планети Земљи, у великом хемијском амфитеатру... да видимо задатке.“ После посматрања неке нове комете или пешчане олује на Марсу, сишао би до управникове канцеларије да се угреје, тих и сретан, са благим осмехом на лицу а мислима далеко, негде „тамо“. Као Сидарта који је чуо Хук Реке, окренуо се и живео међу људима, делећи са њима задовољства и разочарања, а видео је васиону свуда око себе и према тој слици доживљавао све што се догађало у свакодневном животу. У тој великој слици, изнад сваке цркве или филозофије, сажео је сасвим свој, лични доживљај света и драме људског живота у њему.

У једној од Јованових омиљених малих књига, аутор описује досадно недељно поподне у ресторану, а пред гостом на столу тањир са гомилом уштипака. Постоје, каже аутор, три врсте људи. Неко ће тако преседети поподне гледајући у тањир док му не досади, па отићи кући. Неко ће пожелети да тим уштипцима гађа остале досадне госте. А неко ће да устане па ће баш то и да уради! Јован Грујић је живео на овај последњи начин до дубоко у своје зрело доба, можда до самог краја. Отишао је изненада, и

МИЛАН МИЈИЋ

прерано. Изгледа несхватљиво и немогуће да то може да се деси некоме ко је целог живота тако јасно видео сав људски пут.

Иза њега су остала сећања на његов смех, храброст, доброту, огромну способност, дуге вечери уз астрономске књиге и музику, и празнина недовршених разговора.

JOVAN GRUJIĆ, COLLABORATOR OF PEOPLE'S OBSERVATORY

Memories on Jovan Grujić, collaborator of People's observatory are are presented.